

В. І. Куковська,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці

КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСНОГО ВИСТУПУ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУДІ ЯК ОСОБЛИВОГО ТИПУ ОРАТОРСЬКОЇ ПРОМОВИ

Стаття присвячена дослідженню комунікативно-синтаксичних особливостей організації основних композиційних частин захисної промови адвоката, які сприяють посиленню мовленнєвого впливу на судову аудиторію та забезпечують її ефективність. Зроблено висновок про те, що для вступної частини характерне вживання декларативних заперечувальних речень, для інформативної частини властива підвищена частотність питальних речень, а заключна частина характеризується збільшенням вживання імперативних речень.

Ключові слова: захисна промова, композиція захисної промови, мовленнєвий вплив, декларативне речення, інтерогативне речення, імперативне речення.

Статья посвящена исследованию коммуникативно-синтаксических особенностей организации основных композиционных частей защитной речи адвоката, которые способствуют усилению речевого воздействия на судебную аудиторию и обеспечивают ее эффективность. Сделан вывод о том, что для вступительной части характерно употребление декларативных отрицательных предложений, для информативной части свойственна повышенная частотность интерогативных предложений, а заключительная часть характеризуется увеличением употребления императивных предложений.

Ключевые слова: защитная речь, композиция защитной речи, речевое воздействие, декларативное предложение, интерогативное предложение, императивное предложение.

The article investigates the communicative syntactic organization peculiarities of the major compositional parts of the defense counsel speech which enhance the speech influence on the judicial audience and ensure its effectiveness. A conclusion is made that the introductory part is characterized by the use of negative declarative sentences, abundance of interrogative sentences is characteristic for the informative part and the final part is distinguished by the use of imperative sentences.

Keywords: defense closing speech, composition of the defense counsel speech, speech impact, declarative sentence, interrogative sentence, imperative sentence.

Будь-який публічний виступ слугує ефективним засобом для реалізації психологічного та емоційного впливу на аудиторію через мовленнєву комунікацію. При цьому, при виборі шляхів та тактик такого впливу, оратор, як правило, орієнтується на психологічні та соціокультурні характеристики цільової аудиторії.

Ораторська промова виступає інструментом мовленнєвого впливу на ментальність слухача. Висока ступінь її апелятивності значною мірою визначається як особистісними характеристиками самого оратора, так і композиційно-комунікативними особливостями його виступу. Таким чином, сам комунікативний акт розглядається як вербальний спосіб апеляції до емоцій і свідомості аудиторії.

Захисна промова як особливий вид ораторського виступу поєднує в собі емотивно-риторичний вплив на судову аудиторію з послідовністю логічних умовиводів, які приводять слухачів до певного вердикту.

В сучасній лінгвістичній науці вивченню композиційної організації захисної промови присвячені праці Є. А. Кузнецової (2006), Л. Г. Киркунової (2010). Способи аргументації досліджуються у роботах С. І. Недашковської (2004). Побудова ефективної взаємодії із присяжними описана у працях J. Sank (2003). Прагмалінгвістичні особливості захисної промови вивчаються у роботах І.А. Зюбиної (2004) та Л.А. Беловольської (2004).

Незважаючи на посилений інтерес науковців до композиційних та комунікативних характеристик даного типу судової промови, проблема синтаксичної організації захисної промови адвоката як одного зі способів здійснення комунікативного впливу на аудиторію досі не знайшла достатнього висвітлення у науковій літературі.

Актуальність теми дослідження витікає з необхідності комплексного вивчення адвокатського виступу як особливого виду ораторського дискурсу, а також мотивується практичною необхідністю визначення комунікативно-синтаксичних чинників забезпечення емоційно-логічного впливу на аудиторію.

Об'єктом роботи є сучасний англomовний адвокатський дискурс.

Предметом дослідження є комунікативно-синтаксичні характеристики захисної промови адвоката в суді.

Мета роботи полягає у визначенні основних комунікативних особливостей побудови та синтаксичної організації англomовної адвокатської захисної промови.

Поставлена мета мотивує завдання дослідження: уточнення дефініції адвокатської захисної промови в суді; вивчення загальної структури адвокатського виступу та виокремлення основних її частин; визначення синтаксичної організації кожної з частин захисної промови.

Матеріалом дослідження послужили 10 успішних англomовних захисних промов адвокатів ХХІ ст. (загалом 2400 мовленнєвих зразків).

Мовленнєва діяльність адвоката на судовому засіданні має різні прояви і представлена, в тому числі, захисною промовою. Мова в адвокатській практиці виступає не тільки носієм інформації, але і засобом впливу на аудиторію.

Під публічною промовою Л. С. Чикилева розуміє «...монолог, який можна визначити як особливу форму усного мовлення, що представляє собою розгорнуте висловлювання однієї особи, завершене в смислового плану, всі мовні та комунікативні елементи якого підпорядковані головній думці та основній меті. Публічний

виступ є комунікативно орієнтованим, тобто він адресований конкретній аудиторії з метою реалізації задуму оратора» [12, с. 5]. Як слушно зазначає О. Гундаренко, «Публічна комунікація здійснює безпосередній мовленнєвий вплив мовця на аудиторію, при цьому слухачі не пасивно засвоюють інформацію, вони беруть активну участь в її аналізі та обробці, підтримують зоровий контакт з мовцем» [4, с. 342].

Захисну промову розуміють як промову в судових дебатах, в якій з точки зору захисту підсудного дається аналіз доказів, викладаються міркування по суті обвинувачення, кваліфікації злочину, пропозиції щодо міри покарання, інші питання, які мають значення для правильного вирішення справи [8, с. 43].

С. В. Начерна визначає адвокатську промову як ділову публічну промову, судову за типом і дорадчу (відносно суду) за характером [10, с. 262].

У роботі розуміємо захисну промову як монологічну форму комунікації, яка характеризується ясністю словесного вираження, чіткістю цільових настанов, оцінюванням наданих доказів і наявністю наочних висновків.

Зрозуміло, що ефективність промови захисника багато в чому залежить від логічної побудови самого виступу. Композиція захисної промови підпорядковується не тільки певним юридичним нормам, але й законам логіки і формам мислення.

Вивчення юридичної літератури вказує на відсутність єдиної думки науковців щодо її структури. Так, спеціаліст з юриспруденції В. Молдован вважає, що як промова адвоката, так і промова прокурора повинні складатися з семи компонентів: вступна частина, фабула справи (виклад фактичних обставин злочину), аналіз і оцінка зібраних доказів (аналіз доказів), обґрунтування кваліфікації злочину, характеристика особи підсудного, обґрунтування пропозицій про міру покарання, аналіз причин і умов, що сприяли вчиненню злочину і пропозиції щодо їх усунення, заключна частина промови. На думку Л. Писаренко, для захисної промови потрібно шість складових: вступ, аналіз фактичних обставин справи, аналіз особистісних особливостей характеру підзахисного, аналіз мотивів учинення злочину підзахисним, аналіз законодавства, висновок. У свою чергу, С. Матвієнко [6], Я. Авраха [11, с. 166] та В. Ботнев [3, с. 253] виділяють тільки 5 складових композиції адвокатської промови, а саме: вступ, аналіз фактичних обставин справи, аналіз юридичної сторони пред'явленого обвинувачення, характеристика особи підсудного і заключна частина.

Зважаючи на загальну силологічну природу промови адвоката, у свою чергу, разом з Н. Н. Івакіною [5], виокремлюємо три основні загальні смислові складові захисної промови: вступ, інформативна (основна) частина та висновки. Зокрема, В. Бедь зазначає, що кожна з цих частин має свої завдання. Так, головним завданням у вступі є налагодження комунікативного контакту із судовою аудиторією. В основній частині захисник поетапно розкриває суть оцінних суджень, доказів та пропозицій, при цьому спростовуючи звинувачення підсудного. У висновках адвокатом підсумовуються факти, які свідчать про непричетність підзахисного до скоєння злочину, і висловлюються аргументовані висновки про його невинність, які повинні мотивувати судову аудиторію до прийняття очікуваного рішення.

Розуміння іконічного відзеркалення ментальних процесів у синтаксичних структурах мови та структурно-синтаксичній побудові мовлення постулює важливість синтаксичної організації всіх частин промови адвоката для її вдалого емотивно-апелятивного впливу на аудиторію. Як зазначає І. Б. Морозова, структурний та комунікативний підходи до явищ синтаксису дозволяють розглядати формальну організацію речення як особливий спосіб кодування інформації. При цьому синтаксичний бік інформації характеризує внутрішні особливості структури й упорядкування відображуваного ним об'єкта. Тому логічною й реляційною основою тексту є його складові: оператори інформації – комунікативні таксони, або речення [9, с. 23-24]. Тоді захисна промова, складові частини якої логічно та синтаксично-правильно побудовані, впливатиме на судову аудиторію за принципом нейролінгвістичного програмування.

Вступна частина промови адвоката, на думку С. Матвієнко, не має тематичних обмежень (адвокат може дати оцінку суспільно-політичного значення справи, представити план своєї промови, вказати на специфіку справи, яка розглядається, представити план своєї промови, викласти передумови, що обґрунтовують позицію захисту і т.д.) [7, с. 165]. Як зазначає Н. Алексєєв, *вступ* «має раціональний характер, якщо впливає на розум, і емоційний, якщо призначений для впливу на почуття адресата» [2, с. 50]. За результатами нашого дослідження, у вступній частині адвокати загалом використовують декларативні речення, (75%), що є цілком зрозумілим, враховуючи констатуючий характер цього комунікативного типу речень. Цікаво відмітити підвищену частотність заперечних конструкцій (майже 20%), за допомогою яких адвокат вже у вступній частині виступу готує платформу для визнання підзахисного невинуватим. Так, для закріплення основної думки своєї промови захисник Роберт Стіл у вступній частині своєї захисної промови використовує цілий комплекс декларативних заперечувальних речень: *Well, he is not filled with God. He is not. I would not expect him to do good things. He doesn't want to work, that is true. So I don't quite understand that as a part of this. There was a sense. There is a sense from Dr. Peterson that this is nothing authentic from Mr. Mitchell's writings. Well, there isn't. It is mentally ill or an evil, bad man. It is not about a... religious experience* [14].

Відмітимо велику кількість паралельних конструкцій, що також сприяють підвищенню результативності впливу адвоката на присяжних.

В *інформативній* частині адвокат розкриває різні аспекти судової справи (переказує обставини справи, надає характеристику особистості підсудного, обґрунтовує кваліфікацію злочину), однак основою цієї частини є аналіз та оцінка доказів справи. Для цього адвокат часто одночасно використовує наступні методи:

- дедуктивний (адвокат будує свій виклад таким чином, що розпочинає із загальних фактів і потім переходить до окремих);
- індуктивний (спочатку висловлюються окремі факти, а потім факти, які мають загальний характер);

- метод аналогії (проводиться аналогія між фактами справи, яку розглядають, і фактами, які пов'язані з іншою справою и т.п.);
- концентричний («зміст справи будується навколо висновку по справі: своя позиція постійно утримується в центрі роздумів, і оратор весь час повертається до неї» [2, с. 68]);
- ступінчатий («розрахований на послідовний виклад позиції; <...> є найбільш ефективним у судовій промові» [там же]);
- хронологічний («події злочину переказуються в тій послідовності, в якій їх здійснювали» [там же]);
- просторовий («дозволяє судовому оратору всі факти і події злочину передати наочно, в їх динаміці» [там же]).

Так, саме на основі концентричного методу побудована промова адвоката Роберта МакАллістера, і для підкріплення своєї основної ідеї захисник використовує мовний хід «запитання-відповідь», за допомогою якого впливає на судову аудиторію для прийняття логічного висновку про невинуватість підсудного, оскільки немов підказує єдину вірну відповідь на поставлені запитання, зводить нанівець логічність обвинувачення: *Now, Mr. Haws says, «Oh, this was part of the plan. This was part of the alibi.» Why, on May 19th, would he spend his own money and his wife's money to help his mother-in-law? Why would somebody do that? If there is really a plot or a plan, do you go take that kind of money and give it to someone else who you're supposedly going to kill? It doesn't make any sense. [15]*

Адвокат Хортон Ленс у своїй захисній промові використовує синтез паралельних конструкцій з лексичним і граматичним повтором та риторичними запитаннями, тим самим емоційно виділяючи окремі моменти в промові: *There is no closure. Do you understand the psychological term closure? Everybody wants closure and wants to know what happened. That makes it easy to wrap up. To vote not guilty, you have to get over that hurdle. There is no closure in this case. This case has never been solved. The gun has never been found. [13]*

Загалом результати нашого дослідження показують, що частотність питальних речень в цій частині промови є дещо більшою, порівняно з іншими. Пояснення такої безперечної тенденції до використання риторичних питальних речень як таких або у складі питально-відповідного комплексу, паралельних конструкцій та мовних повторів пояснюємо метою адвоката висвітлити сумнівність природи фактів та доказів обвинувачення, що вказують на провину підсудного. Логічна побудова власних питань та відповідей і неочікуване обривання думки, коли аудиторії нібито дозволяють дійти власного висновку, підказаного мовцем, комбінуються з риторичними фігурами та мовними повторами і разом забезпечують підтримку адвоката з боку аудиторії, а отже, полегшують спростування тез опонента на раціональному і на емоційному рівнях. Окрім того, як вірно підкреслює В.Буробін [1, с. 206], риторичні запитання та раптове закінчення однієї думки і початок нової «привертають увагу і збуджують інтерес слухачів до промови, активізують у них логічне та образне мислення, уяву, логічну і образну пам'ять, що дозволяє донести зміст промови до розуму і «серця» кожного присяжного незалежно від рівня його освіченості, кмітливості, типу мислення та інших індивідуально-психологічних особливостей».

В останній частині своєї захисної промови, тобто у **висновках**, адвокат «з аналізу фактичних і юридичних обставин справи, формулює свої остаточні висновки, визначає своє ставлення до питань, які підлягають рішенню суду» [7, с. 201]. За допомогою риторичних запитань та лексичних повторів він звертається до здорового глузду присяжних, з однієї сторони (а), а з іншої, синтаксичними повторами мнемонічно закріплює в їх свідомості ідею невинуватості підсудного, а в комплексі з імперативними заперечувальними реченнями на емотивному рівні підсилює бажаний вплив на присяжних (б):

а) *You've seen all the evidence. The Prosecutors Office has had five years to bring in all this what they call evidence. The defense would submit to you what one of the witnesses said on the stand. What evidence? Kelly Moffett? There is only one right verdict here. You saw all the evidence [13].*

б) *If this case has not been proven beyond a reasonable doubt, don't go along for fellowship, don't go along with other people. Stand up, not for the defendant, not for me, but for our system of justice [15].*

Проведений аналіз продемонстрував, що, підводячи підсумок власної промови, захисник часто відверто закликає до виправдання підсудного за допомогою спонукальних речень, які не властиві першим двом частинам його виступу (імперативних речень тут 8% на відміну від відсутності їх у вступі та лише 2% в інформативній частині). На заключному етапі адвокат може продовжувати розпочату у минулих частинах тактику використання риторичних запитань, однак їх частотність зменшується (7%) на користь декларативних речень, що постулюють основний висновок захисту.

Таким чином, можна зробити висновок, що афірмація про невинуватість підзахисного та заклик до його виправдання у заключній частині успішних адвокатських захисних промов логічно впливає з мовного та мовленнєвого оформлення їх вступу та інформативної частини. При цьому, саме вдала взаємодія комунікативних характеристик мовця та певна синтаксична організація кожної з частин промови адвоката може сприяти її ефективності та посилити її вплив на аудиторію присяжних. Отже, відповідно логічно і ритмічно організована, мовленнєва побудова промови захисника виступає певною сугестивною програмою з виправдання підсудного, впливаючи на присяжних за принципом нейролінгвістичного програмування.

Література:

1. Адвокатская деятельность : Учебно-практическое пособие / [Под общ. ред. канд. юр. наук В. Н. Буробина]. – [Изд. 2-е, перераб. и допол.]. – М. : «ИКФ «ЭКМОС», 2003. – 624 с.
2. Алексеев Н. С. Ораторское искусство в суде / Н. С. Алексеев, З. В. Макарова. – Л. : ЛГУ, 1997. – 351 с.
3. Ботнев В. К. Защитительная речь адвоката / В. К. Ботнев // Пробелы в Российском законодательстве. – 2010. – № 4. – С. 251-255.

4. Гундаренко О. В. Церемоніальна промова як тип публічної комунікації / О. В. Гундаренко // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – Вип. 67. – С. 341-347.

Ивакина Н. Н. Основы судебного красноречия (риторика для юристов). Учебное пособие / Ивакина Н. Н. – М. : Юристъ, 1999. – 383 с.

5. Матвиенко Е. А. Нравственно-психологические характеристики личности подсудимого в защитительной речи / Е. Матвиенко // Вопросы судебной психологии. – Минск, 1972. – С. 62-66.

6. Матвиенко Е. А. Судебная речь / Е. А. Матвиенко. – [2-е изд., доп.] – Мн. : Выш. школа, 1972. – 256 с.

7. Молдован В. В. Риторика: загальна та судова / В. В. Молдован. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.

8. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові : монографія / І. Б. Морозова. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – 384 с.

9. Начёрная С. В. Судебная защитительная речь – аргументированная речь в аспекте юридической риторики / С. В. Начёрная // Вестник «Челябинского государственного педагогического университета». – 2009. – № 12. – С. 255-264.

10. Фаткулин Ф. И. Обвинение и защита по уголовным делам / Ф. И. Фаткулин, З. З. Зинатуллин, Я. С. Аврах. – Казань : Изд. Казанского университета, 1976. – 166 с.

11. Чикилева Л. С. Когнитивно-прагматические и композиционно-стилистические особенности публичной речи : автореф. дис. на здобуття ступеня док. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. С. Чикилева. – М., 2005. – 20 с.

Електронні ресурси:

12. Closing argument by Defense Counsel Horton Lance [Electronic resource]. – Mode of access : URL : http://www.stasia.org/case_against/transcript_lance.html. – Title from the screen.

13. Dec. 9 Transcript: Closing arguments in the Elizabeth Smart case [Electronic resource]. – Mode of access : URL : <http://breaking.sitrib.com/mitchell/dec9closings.php>. – Title from the screen.

14. United States of America vs. Edgar J. Steele [Electronic resource]. – Mode of access : URL : www.free-edgar-steele.com/wp-content/.../05-04-11-Day-7-FINAL.pdf. – Title from the screen.